

Finansdepartementet
Postboks 8008 Dep
0030 OSLO

Deres ref:

Oslo, 20.05.2015
Vår ref: Sigrid Sellæg Helland/ 15-15058

Høring - NOU 2015: 1 Produktivitet - grunnlag for vekst og velferd

Vi viser til brev av 3. mars 2015 med invitasjon til å komme med synspunkter på NOU 2015: 1 Produktivitet – grunnlag for vekst og velferd. Hovedorganisasjonen Virke representerer over 19 000 virksomheter med 220 000 ansatte i bredden av norsk næringsliv og frivillig sektor.

Produktivitetskommisjonen gir i sin første rapport en bred og grundig gjennomgang av produktivitet utfordringene i norsk økonomi. Kommisjonen gir en tydelig beskrivelse av behovet for omstilling og peker på flere områder i den økonomiske politikken der det bør gjennomføres endringer eller særskilte tiltak. Vi er enig i de utfordringene som skisseres, beskrivelsen av de utviklingstrekk som gjør det vanskeligere å holde veksten oppe, og fremtidige velferdsutfordringer som gjør det desto viktigere at man oppnår god produktivitetvekst. Vi mener den nødvendige omstillingen vil kreve sterke prioriteringer og en politikkbestemt "satsing på produktivitetvekst", men der målet om samfunnsøkonomisk lønnsomhet legges til grunn for politikktutforming.

Virke vil med dette gi innspill på noen av temaene som behandles i den første rapporten og det vi mener er viktig at kommisjonen arbeider videre med.

- Innovasjonspolitikken må i mindre grad knyttes til tradisjonell industripolitikk og mer til innovasjon innen tjenesteproduksjon – tjenesteinnovasjon.
- Konkurransetilsynet bør gis myndighet til å gripe inn i konkurransespørsmål mellom offentlige og private aktører.
- Sammenhenger mellom utdanning og produktivitet må settes inn i en bredere kompetansenkning og inkludere flere læringsarenaer.
- Sammenhengen mellom de positive produktivetsfordelene i storbyområder som skyldes utnyttelse av felles infrastruktur og virksomheters nærhetsfordeler av samlokalisering må utnyttes bedre.
- Alle næringer bør stilles overfor de samme krav og insentiver til grønn omstilling.
- Virke støtter Scheel-utvalgets prinsipper i utforming av skattepolitikken.
- Regelverk må utformes slik at det alltid lønner seg for den enkelte å jobbe, og det må være mulig for arbeidsgivere å legge til rette for at flest mulig får anledning til å bidra.

Hovedorganisasjonen Virke

Besøksadresse:
Henrik Ibsens gate 90
NO 0255 Oslo
Postadresse:
P.O. Box 2900 Solli
NO-0230 Oslo
Tel +47 22 54 17 00
Fax +47 22 56 17 00
E-post
info@virke.no
Bankgiro
6030.05.18543
Org nr.
970 134 646 MVA

1. Tjenester, innovasjon og vekst

Siden 1970 har nesten all vekst i sysselsettingen skjedd i privat og offentlig tjenesteproduksjon – en utvikling som forventes å fortsette. Åtte av ti jobber i dag i offentlige og private tjenestenæringer og produksjonen av tjenester vokser også innen næringer definert som industri og vareproduksjon. Kommisjonen peker på at det har vært sterk sysselsettingsvekst i tjenestenæringene, men at mange av disse har hatt lav produktivitsvekst. Bildet er ikke entydig og det er store forskjeller mellom ulike tjenestenæringer, der varehandel og telekommunikasjon trekkes frem som eksempler på samsvar mellom vekst og produktivitsvekst. Kommisjonen trekker frem at forskjellene i produktivitsutvikling mellom tjenestenæringer i stor grad kan relateres til konkurransesituasjonen og reguleringer. Som tiltak for økt produktivitsvekst i tjenesteytende næringer rekkles det fram behovet for *bedre teknologiutvikling, styrket konkurranse og reguleringer som ikke svekker produktiviteten*.

Tjenesteproduksjon representerer en blanding av næringer som dekker alle deler av skalaen hva gjelder produktivitet. Vi vil derfor oppfordre kommisjonen til å innhente mer kunnskap om hva som driver produktivitsveksten i tjenestenæringene, offentlig og privat, og mulige tiltak for økt vekst. *Konkurransopolitikk, innovasjonsvennlig regulering og fokus på tjenesteinnovasjon* i de direkte virkemidlene mener vi kan være en nøkkel til økt produktivitsvekst. Kunnskapen om disse sammenhengene er fortsatt mangelfulle og bør undersøkes nærmere.

I kapittel 9 gjennomgås innovasjon og entreprenørskap som kilde til økt produktivitsvekst. Både omfanget og betydningen av tjenesteproduksjon tilsier at en vesentlig del av et fremtidig produktivitsløft må skje gjennom økt innovasjonsevne i tjenestenæringene - tjenesteinnovasjon. Ny næringsutvikling baserer seg i stor grad på utvikling av nye innovative tjenestekonsepser, og i stor grad med brukeren og markedet i sentrum. Av dette følger det at innovasjonspolitikken må dreie sitt fokus bort fra tradisjonell industripolitikk og produktorientering, og over på andre kilder til innovasjon, slik som nye organiseringsformer, nye måter å organisere markeder på og nye tjenester. Vi mener det er behov for mer kunnskap om de innovasjonene som faktisk skjer i produksjonen av tjenester - og hvilke typer insentiver som kan skape økt evne til innovasjon, både i forskningsmiljøene, næringslivet og offentlig sektor.

Kommisjonen peker på at offentlig direkte støtte til store profesjonelle forskningsbedrifter ser ut til å kaste mest av seg, og bør prioriteres. Vi vil her bemerke et det eksisterer innovative og produktive tjenestebedrifter som ikke blir målt eller klassifisert som FoU-foretak. Dette fordi nyskapingen i disse næringene fortsatt skjer under radaren av offisiell statistikk for FoU og innovasjon, og uten samarbeid med typiske forskningsinstitusjoner. Vi er derfor opptatt av at en satsing på store FoU-intensive foretak ikke må skje på bekostning av stimuli til bredden i norsk næringsliv, som i hovedsak er SMB. Skattefunn er her et godt eksempel på et virkemiddel som treffer bredden av norsk næringsliv, herunder tjenestenæringer som har vist lav produktivitsvekst.

2. Offentlige markeder og konkurranse

Virke mener kommisjonen har en bred og dekkende omtale av behovene knyttet til effektiv konkurranse og næringsnøytrale reguleringer. Konkurranse er en sentral drivkraft for produktivtvekst – og reguleringer, næringsstøtte, offentlige inngrep i markedet og offentlige anskaffelser må innrettes på en slik måte at de stimulerer til økt konkurranse og konkurranse på like vilkår. Virke støtter kommisjonens forslag om å gi Konkurransetilsynet myndighet til å gripe inn i konkurransespørsmål mellom offentlige og private virksomheter. Virke er videre enig i kommisjonens vurdering av at konkurranse mellom offentlige og private aktører skal skje på likeverdige vilkår.

Offentlige markeder

Det er i dag et stort uforløst potensial for at ideelle og private aktører kan løse flere oppdrag i offentlig sektor. Virke mener at ideelle og private aktører i større grad enn tidligere systematisk må inviteres til å drive og levere offentlige tjenester. Dette vil stimulere konkurransen, bidra til økt kvalitet, større valgfrihet for brukerne og stimulere effektiv tjenesteproduksjon. Produktivitetskommisjonen peker selv på at private bedrifter på mange områder allerede leverer offentlige tjenester. Dette gjelder bl.a. callsentre, renhold, parkeringsselskaper, barnehager, avfallshåndtering, brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Innenfor helsetjenesten har ideelle aktører og private rehabiliteringssentre lang og god erfaring med å levere komplekse tjenester. Tilsvarende innenfor barnevernet driver ideelle aktører spesialisert og omfattende tjenesteproduksjon.

Offentlig privat konkurranse

Det mangler i dag et nasjonalt regelverk som sikrer konkurransenøytralitet, dvs. likeverdige vilkår mellom offentlige og private foretak som konkurrerer i samme markeder. Vi mener det er behov for å endre skatteloven og innføre skatteplikt for statlige, fylkeskommunale og kommunale foretak som utfører tjenester i markedet. En slik endring vil være det viktigste enkeltbidraget til likeverdige rammevilkår mellom offentlige og private virksomheter. Som vist i punktet ovenfor er det i dag et stort innslag av ideelle og private virksomheter som driver med offentlig tjenesteproduksjon. Dette vil sannsynligvis øke i årene fremover, blant annet som følge av omstilling i norsk økonomi og endringer i befolkningens alderssammensetning. Samtidig er det et stort antall offentlige eide virksomheter som konkurrerer i samme markeder. Dette gjelder både IKS og direkte eide offentlige foretak. Kommisjonen peker selv på de til dels svært problematiske sidene ved at offentlige eide foretak kan konkurrere i markedet på bedre vilkår enn private konkurrenter.

Et annet alvorlig problem er det høye antallet tilfeller med krysssubsidiert av kommersiell aktivitet i kommunal regi. Saken med Analysesenteret i Trondheim kommune og Kippermoen treningssenter i Vefsn kommune er konkrete eksempler på at kommuner driver kommersiell aktivitet uten å skille mellom offentlig tjenesteproduksjon og kommersielle aktiviteter i et marked. Disse sakene har lang historie i EFTAs overvåkningsorgan (ESA). Hovedproblemet i disse sakene er at kommunene dekker de konkurranseutsatte virksomhetenes lønns- og pensjonskostnader, husleiekostnader mv. over kommunale budsjetter, mens de kommersielle aktivitetene konkurrerer i markedet med kunstig lave priser. Det er i tillegg et problem med fravær av

organisatoriske og juridiske skiller mellom kommunal forvaltning og kommunenes kommersielle aktiviteter. Vi mener dette kan løses ved en bestemmelse i skatteloven som sier at kommersiell aktivitet i offentlig regi skal være skattepliktig. Kommunene vil på den måten få insentiver til å drive kommersielle aktiviteter uten at dette mottar ulovlig statsstøtte.

Styrke Konkurransetilsynet

Virke støtter forslaget om å styrke Konkurransetilsynet som selvstendig myndighetsorgan. Virke mener i tillegg at det er riktig å fjerne regjeringens rolle som ankeinstans for Konkurransetilsynet. Dette vil på en ryddig måte bidra til økt rettsikkerhet og økt forutsigbarhet for næringslivet. Konkurransetilsynet burde i tillegg få kompetanse og ressurser til å gripe inn i konkurransesituasjoner mellom offentlige og private foretak, dvs. kompetanse til overholdelse av statsstøtteregelverket i EØS-avtalen. Det er et stort oppdemmet behov for raske og konkrete løsninger på situasjoner der hvor offentlige eide foretak opptrer på subsidierte vilkår i markedet.

Ny kompetanse på statsstøtteområdet vil i tillegg være i tråd med den generelle regelverksutviklingen i EØS-avtalen. Mens EU-kommisjonen og ESA vil håndterer større prinsipielle problemstillinger, skal medlemslandene nå har et større ansvar enn tidligere for å forhindre konkurransevridende og ulovlig statsstøtte. Våre naboland Sverige, Danmark og Finland har fulgt opp disse endringene ved å gi sine konkurransetilsyn kompetanse og ressurser til å gripe inn i situasjoner med konkurransevridninger mellom offentlige og private foretak.

3. Kompetanse tilpasset næringslivets behov

Humankapital er samfunnets viktigste ressurs og grunnlag for høy produktivitet. Den ideelle situasjonen er å ha tilstrekkelig tilgang i arbeids- og samfunnslivet på riktig kompetanse til enhver tid, både for å utføre arbeidsoppgaver på en best mulig måte og for å skape nye virksomheter, tjenester og produkter.

Vi mener en nasjonal kompetansestrategi må inkludere alle læringsarenaer. Det formelle utdanningssystemet har en vesentlig rolle, men nødvendig kompetanse skapes også på læringsarenaer i arbeids- og samfunnsliv. Virke mener produktivitetskommisjonen har en for smal og tradisjonell tilnærming. I rapporten vies det mye plass til eksklusive sammenhenger mellom utdanning og produktivitet, uten at det settes inn i en bredere kompetansenetning.

Forskning og ulike typer data viser at *skills mismatch* har større negativ konsekvens for produktivitet enn *education mismatch*. Det betyr at optimal anvendelse av den enkeltes potensielle kompetanse må være målet i et produktivitetsperspektiv, og at kompetanse er mer enn utdanning. Derfor har nasjonale strategier for livslang læring og kompetansepolitikk fått stadig mer oppmerksomhet - både blant politikere, myndigheter og forskere. For eksempel er det mer en ti år siden at begrepene "education" og "learning" byttet plass i antall treff på Google. Virke mener at Produktivitetskommisjonen i sitt videre arbeid må ta utgangspunkt i et bredt

læringskonsept og ikke bare ha oppmerksomhet på utdanningssystemets bidrag til produktivitet.

Vi vil videre peke på betydningen av å nyansere arbeidslivets behov for kompetanse og utdanning, og hvordan ulike deler av arbeidsmarkedet fungerer for å sikre tilstrekkelig og riktig kompetansetilgang. Virke mener mer kunnskap om sammenhenger mellom utdanningssystemet, rekrutteringsstrategier og bruk av systematisk internopplæring i de ulike arbeidsmarkedene og økonomiske sektorer i arbeidslivet, vil være et viktig bidrag til å skape en politikk for produktivitetsvekst basert på god utvikling og anvendelse av humankapitalen.

Produktivitetskommisjonen har mye oppmerksomhet på den regulerte delen av arbeidslivet hvor spesifikke utdanninger kreves for yrkesutøvelse, for eksempel profesjonsutdanninger og fagopplæring innen helse og industri/håndverk. Den yrkesbaserte/regulerte delen av arbeidslivet baseres på en omforent enighet om utdanningsstandarder som treffer yrkesstandarder, og utfordringen her ligger i å ha et riktig antall kandidater med den spesifikke utdanningen som kreves og at utdanninger og yrkesstandard oppdateres kontinuerlig i en gjensidig forståelse. I det åpne arbeidsmarkedet er spørsmålet mer å ha tilstrekkelig tilgang på kandidater med et riktig utdanningsnivå. Her finner vi et bredere rekrutteringsgrunnlag og mer utstrakt bruk av systematisk internopplæring for å sikre mer spesialisert kompetanse. Det interne arbeidsmarkedet har ikke oppmerksomheten på formell utdanning, men er avhengig av at det finnes tilstrekkelig med kandidater som er egnet og motivert til å gjøre karriere i denne delen av arbeidslivet. Her finner vi ofte gode systemer for internopplæring som gir alle like muligheter til læring og karriere, uavhengig av hvor mye formell utdanning man har.

Vi savner også en noe mer oppdatert drøfting av høyere utdanning i et produktivitetsperspektiv. Vil flere kandidater med master- og doktorgrad være positivt for produktivitet i arbeidslivet per se? Kan det være en bedre samfunnsøkonomisk strategi å utvikle en tydeligere tredeling av høyere utdanning: Akademisk orienterte, profesjonsorienterte og yrkesorienterte utdanninger? En slik tredeling mener vi kan gi et vesentlig bidrag til å redusere frafall i høyere utdanning og sikre bedre match mellom læringsutbytter i utdanningene og arbeidslivets kompetansebehov.

4. Samferdsel og urbanisering

Vi velger å kommentere kommisjonens arbeid med urbanisering og samferdsel parallelt, da det er storbyområdene som står overfor de største utfordringene. Dette gjelder både mht befolkningsutvikling og relativt kostnadskrevenne transportløsninger som vil kreve betydelig statlig medfinansiering.

Den økende forståelsen for at det er nødvendig å satse på transport-infrastruktur i de fire største byområdene, har hovedsakelig blitt begrunnet med behovene knyttet til sterk befolkningsvekst. Styrking av systemer for persontransport knyttet til kollektiv-, sykkel og gange er forankret i ulike stortingsvedtak, herunder Klimaforliket. De næringspolitiske utfordringene vedrørende arbeidet med storbyområdenes

transportsystemer og areal- og transportpolitikk har dessverre fått begrenset oppmerksomhet.

Næringslivets transport- og kommunikasjonsbehov i storbyområdene, er mer sammensatt enn i mer spedbygde områder. Tungtransportens framkommelighet er svært viktig både i hovedveisystemene og ellers, men utgjør likevel en mindre andel av storbyenes samlede vare- og tjenestereiser i næring. Manglende offentlig statistikk har bidratt til systematisk undervurdering av næringstransportens andel av den samlede vegtransporten i storbyområdene.

Effektiv kommunikasjon er en nødvendig forutsetning for god produktivetsutvikling i privat og offentlig sektor. Det er også et viktig samspill mellom produktivetsutviklingen i et samfunn og om det føres en politikk som utnytter den økonomiske geografien i ulike områder på hensiktsmessige måter.

Norsk politikk knyttet til samferdsel og arealplanlegging har i for liten grad vært opptatt av å utnytte sammenhengen mellom de positive produktivetsfordelene i storbyområder som skyldes agglomerasjonseffektene av utnyttelse av felles infrastruktur og virksomheters nærhetsfordeler av samlokalisering i tid og rom. Vi er derfor glad for at kommisjonen presenterer innsikter knyttet til forbedringsmuligheter i samferdselssektoren (kap 18) og om urbanisering (kap 7) som er viktig for produktivetsutviklingen i Norge.

Virke har i langt tid vært opptatt av viktige systemsvakheter i norsk samferdselspolitikk som bidrar til feilprioriteringer og dårlig ressursutnyttelse, slik kommisjonen påpeker. Spesielt gjelder dette veisektoren, men også ellers. Vi kan derfor slutte oss til det som skrives om samfunnsøkonomisk lønnsomhet. I forlengelse av kommisjonens arbeid forventer vi at det legges klare føringer til fordel for samfunnsøkonomisk lønnsomhet som prioriteringskriterium i neste NTP-periode.

Vi vil i denne sammenheng peke på at en rekke forhold, som insentiver og systemer knyttet til bompengefinansiering, styringssignaler, rolleforståelse og beslutningskultur, har bidratt til at Statens vegvesen ikke har samme styrende rolle for utvikling av lønnsom infrastruktur som er nødvendig. Trafikvirket i Sverige har vesentlig bedre praksis for dette enn Statens vegvesen.

Det er også en klar sammenheng mellom de positive produktivetsfordelene i storbyområder som skyldes agglomerasjonseffektene av utnyttelse av felles infrastruktur og virksomheters nærhetsfordeler av samlokalisering i tid og rom. Effektive systemer for transport og kommunikasjon i by vil følgelig bidra til å styrke produktivetsfordelene ved urban lokalisering.

Kommisjonen peker helt riktig på at *"de fleste suksessrike høyinntektslandene har økonomisk dynamiske byer i sentrum av sine regioner og nasjonale økonomier. Det er forventet at byenes betydning som vekstsentra i den globale tjenesteøkonomien vil fortsette å øke."* I den grad man kan si at det har vært ført en næringspolitikk i Norge, har den i stor grad vært preget av distriktspolitiske hensyn og ressursbasert næringsutvikling, mens storbyområdenes potensiale som motorer for å utvikle internasjonalt konkurransedyktig virksomheter har fått lite oppmerksomhet.

Kapittel 7 inneholder en drøfting av stordriftsfordeler og agglomerasjonsmekanismene som ligger til grunn for byområders eksistens og produktivitet. Det er nødvendig å øke forståelsen og aksepten for å føre en politikk for storbyområdene som høyproduktive nasjonale vekstsentre. I den sammenhengen har ivaretagelsen og utviklingen av reelle urbane kvaliteter, tilstrekkelig verdi i seg selv til å prioriteres høyt. Det er likeledes viktig at samferdselssystemene på vei og bane i de største byene har god nok kapasitet og kapasitetsstyring slik at de økonomiske nærhets- og stordriftsfordelene" for næringsvirksomhet bedres.

Vi mener kommisjonen er inne på noe viktig i sin påpekning av at storbyene i stor grad:

- fungerer som nasjonale administrasjonssentrum,
- at Oslo-, Bergens – og Trondheimsregionen i noen grad mangler en kobling mellom forskningsbasert og mer praktisk, produksjonsbasert kunnskap og
- at utfordringene er særlig store Oslo-regionen.

Vi undres over årsakene til at lokale politikere i storbyområdene ikke prioriterer tilrettelegging for produktiv næringsutvikling høyere. Det kan synes som boligpolitikk har forrang for næringspolitiske hensyn og at det er behov for mer langsiktighet og bedre styring på området.

5. Effektiv klimapolitikk

I kapittel 13 omtales den norske klimapolitikken og hva en hensiktsmessig klimapolitikk bør ta hensyn til i et produktivitetsspespektiv. Størst produktivitetsvekst får vi når arbeidskraft og kapital anvendes i næringer med høy avkastning på de ressursene de legger beslag på. Særregler og unntak for enkelt næringer eller virksomheter gir disse et kunstig fortrinn i kampen om arbeidskraft og kapital på bekostning av andre næringer eller virksomheter som ville gitt bedre avkastning på ressursinnsatsen i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Dette gjelder også i klimapolitikken og innretningen av grønne skatter. Etter Virkes mening bør alle næringer stilles overfor de samme krav og insentiver til grønn omstilling. Slik kan produktivitetsvekst fremmes også i et grønt omstillingsperspektiv.

Virke har tatt til orde for et grønt skattesifte for å få fart på nødvendige omstillinger til et mer bærekraftig næringsliv og samfunn. Ved å prise miljøkostnadene riktig for alle næringer vil staten få økte inntekter som kan brukes til å redusere skatt på arbeid og investeringer, en skatteomlegging som vil gi grunnlag for økt produktivitetsvekst.

6. Effektiv skattepolitikk

Virke mener at brede skattegrunnlag, lave satser og næringsnøytralitet gir best grunnlag for effektiv ressursallokering, høy verdiskaping, høy sysselsetting og best grunnlag for finansiering av fellesskapet. Virke støtter her Scheel-utvalgets prinsipper for skattepolitikken. Virke mener at både redusert selskapskatt (for eksempel til 25 prosent) og fjerning av formuesskatt på arbeidende kapital vil gi dynamiske effekter i form av økte investeringer i næringsvirksomhet, som i neste omgang gir økte

skatteinntekter. Vi viser til nærmere gjennomgåelse av dette i Virkes høringssvar om NOU 2014:13 (Scheel-utvalget) til Finansdepartementet 30. mars i år.

7. Arbeidslinja og trepartssamarbeidet

Virke ønsker å understreke at økt produktivitet også handler om å ta ressursene vi rå over i bruk. Det innebærer at så mange som mulig bidrar i arbeidslivet med det de er best på. For å lykkes med det, må regelverk være utformet slik at det alltid lønner seg for den enkelte å jobbe, og det må være mulig for arbeidsgivere å legge til rette for at flest mulig får anledning til å bidra. En sammenpresset lønnsstruktur som den vi har i Norge, gjør at kravene til den enkeltes produktivitet er høy, også i yrker som omtales som lavtlønte i norsk målestokk. Det kan dermed føre til et ikke tilsiktet utenforskap.

Utdanningssystem og arbeidsliv må samarbeide tettere og mer forpliktende enn i dag slik at vi kan utnytte begge typer læringsarenaer for samlet sett til en hver tid å ha den kompetansen vi trenger. Det må videre være et mål at så mange som mulig bruker den kompetansen de besitter på best mulig måte. Da må alle få slippe til, og arbeidslivet må være i stand til å utnytte at vi i dag er et flerkulturelt samfunn.

Arbeidsinnvandring bidrar positivt til et fleksibelt arbeidsliv, og gjør at vi kan få tilførsel av arbeidskraft i gode tider. Et mer internasjonalt arbeidsmarked gjør samtidig at lønns- og arbeidsvilkår settes under press, og har også gjort det enklere for kriminelle miljøer å utnytte arbeidslivet som arena.

Den norske samfunnsmodellen avhenger av tillit til at alle bidrar, og dermed er det viktig å redusere omfanget av svart økonomi og annen type svindel. Den norske modellen skaper også et grunnlag for å kunne arbeide oss fram til enighet om viktige spørsmål som gjør at vi unngår konflikter og har mest mulig stabile rammevilkår i norsk arbeidsliv.

Virke vil særlig peke på følgende områder som trenger fortsatt oppmerksomhet og utvikling:

- Fortsatt utvikling av lov- og tariffavtaler som gjør det mulig for alle typer virksomheter å legge til rette for sunn drift, møte kundenes behov og ivareta de ansatte. Fremdeles er arbeidsmiljøloven svært komplisert og best egnet for større virksomheter. Når vi vet at små bedrifter ofte ikke har tariffavtale understreker det behov for fortsatt revisjon av et så viktig redskap for produktivitetsvekst framover som det arbeidsmiljøloven er.
- Regler for hvordan gjøre avtaler om arbeidstid sånn at de treffer de individuelle behovene hos arbeidstakere, samtidig som arbeidsgivere blir i stand til å levere det som etterspørres også utenom normalarbeidstid, må tillegges særlig vekt. Det offentlig oppnevnte arbeidstidsutvalget har derfor en viktig oppgave.
- Det gir god omstillingsevne når arbeidstakere er sikret et inntektsvern også ved oppsigelser, og det gir et stabilt samfunn at færrest mulig lever i fattigdom. Gode velferdsordninger fremmer dermed produktivitet i et land. Samtidig må vi

til enhver tid sørge for at arbeid lønner seg, også der jobbalternativet er deltidsarbeid i yrker med relativt lav lønn.

- Når ungdom faller ut før de er ferdig med grunnopplæringen, står de i fare for å falle ut for resten av livet. Det må derfor settes inn store ressurser på å gjøre utdanningssystemet egnet til å ivareta alle. Samarbeid med arbeidslivet bør være norm og normal på alle trinn i utdanningssystemet. Vi må også få et bedre system for å dokumentere og anerkjenne læring uavhengig av på hvilken arena den erverves. Virke etterlyser derfor en nasjonal kompetansepolitikk som tar dette samspillet på alvor.
- Bruk av ordinært arbeidsliv som arena for å trene flertallet av dem som står utenfor arbeidslivet av ulike årsaker i dag, må intensiveres. Samtidig må vi erkjenne at privat sektor består av mange små virksomheter. De vil derfor trenge forutsigbar oppfølging og veiledning dersom flere skal bidra til å inkludere. For mange av dem som sliter med lettere psykiske lidelser er nettopp de små arbeidsplassene velegnet.
- Norge er et flerkulturelt samfunn men evner ikke nødvendigvis å utnytte de ressursene det gir oss. Vi må satse systematisk på å bygge opp kompetanse i å lede mangfold i norske bedrifter, det kan gi økte konkurransefortrinn (og det er en medvirkende årsak til at Virke har lansert mentor- og bedriftsutviklingsprogrammet VS Humentor). Samtidig må vi legge til rette for at arbeidsgivere som ønsker å tilby arbeid også til dem med kort botid og ikke tilfredsstillende norskkunnskaper får tilgang på tilskudd og veiledning på en enkel måte.
- Fortsatt tett og forpliktende samarbeid mellom ulike myndigheter for å motvirke og begrense arbeidslivskriminalitet er avgjørende. Seriøse aktører må oppleve at deres behov tas på alvor, slik at vi fortsatt kan ha ett og ikke et todelt arbeidsmarked i Norge.
- Den norske samfunnsmodellen kjennetegnes av sterke og troverdige organisasjoner, både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, som sammen med myndighetene finner fram til gode løsninger for samfunnet som helhet. Det er bra, også for fortsatt produktivtvekst, men samtidig må vi drøfte hvordan vi skal møte et arbeidsliv der stadig flere arbeidstakere velger å stå utenfor fagforeninger, og der mange bedrifter heller ikke lar seg organisere. Vi må også drøfte hvorvidt tariffavtaler er et ufravikelig mål, når så mange som halvparten av de ansatte i privat sektor ikke omfattes av en slik.

Vennlig hilsen

Hovedorganisasjonen Virke

Vibeke Hammer Madsen
Adm. direktør

